

MADDE 93

PROF. DR. ERCÜMENT ÖZKARACA

DEVİR, TEMLİK, HACİZ VE KURUM ALACAKLARINDA ZAMANAŞIMI

MADDE 93- (Değişik birinci fıkra: 17/4/2008-5754/56 md.) Bu Kanun gereğince sigortalılar ve hak sahiplerinin gelir, aylık ve ödenekleri, sağlık hizmeti sunucularının genel sağlık sigortası hükümlerinin uygulanması sonucu Kurum nezdinde doğan alacakları, devir ve temlik edilemez. Gelir, aylık ve ödenekler; 88 inci maddeye göre takip ve tahsili gereken alacaklar ile nafaka borçları dışında haczedilemez. (Ek cümle: 18/2/2009-5838/32 md.) Bu fıkraya göre haczi yasaklanan gelir, aylık ve ödeneklerin haczedilmesine ilişkin talepler, borçlunun muvafakati bulunmaması halinde, icra müdürü tarafından reddedilir.

(Değişik ikinci fıkra: 17/4/2008-5754/56 md.) Kurumun prim ve diğer alacakları ödeme süresinin dolduğu tarihi takip eden takvim yılı başından başlayarak on yıllık zamanaşımına tâbidir. Kurumun prim ve diğer alacakları; mahkeme kararı sonucunda doğmuş ise mahkeme kararının kesinleşme tarihinden, Kurumun denetim ve kontrolle görevli memurlarınca yapılan tespitlerden doğmuş ise rapor tarihinden, kamu idarelerinin denetim elemanlarınca kendi mevzuatı gereğince yapacakları soruşturma, denetim ve incelemelerden doğmuş ise bu soruşturma, denetim ve inceleme sonuçlarının Kuruma intikal ettiği tarihten veya bankalar, döner sermayeli kuruluşlar, kamu idareleri ile kanunla kurulmuş kurum ve kuruluşlardan alınan bilgi ve belgelerden doğmuş ise bilgi ve belgenin Kuruma intikal ettiği tarihten itibaren, zamanaşımı on yıl olarak uygulanır.

Bu alacaklar için 89 uncu madde gereğince hesaplanacak gecikme cezası ve gecikme zammı, 88 inci maddede belirtilen ödeme süresinin son gününü takip eden günden itibaren uygulanır.

Bu Kanuna dayanılarak Kurumca açılacak tazminat ve rüçü davaları, on yıllık zamanaşımına tâbidir. Zamanaşımı tarihi; rüçü konusu gelir ve aylıklar bakımından Kurum onay tarihinden, masraf ve ödemeler için ise masraf veya ödeme tarihinden itibaren başlar.

Zamanaşımından sonra yapılan ödemeler kabul edilir. Ancak, 4 üncü maddenin birinci fıkrasının (b) bendine tâbi sigortalıların zamanaşımı nedeniyle prim ödenmeyen süreleri, sigortalılık süresinden sayılmaz ve bu süreye ilişkin sigortalılık hak ve yükümlülükleri düşer.

İLGİLİ MEVZUAT: 2004 sayılı İcra ve İflas Kanunu, 818 sayılı Borçlar Kanunu, 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun

KAYNAKÇA

Akın, Levent: Prim Alacaklarına Uygulanacak Zamanaşımı, Çimento İşv. D., C.28, S.4, Temmuz, 2014.

Alp, Nihat Seyhun: Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu Kapsamında Rücu Davaları, Ankara 2018.

Aydın, Ufuk: "Sosyal Sigortaların Genel Hükümleri ve Türleri", Yargıtay'ın İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Kararlarının Değerlendirilmesi 2015, Seminer, İstanbul 25-26 Kasım 2016, İstanbul 2017.

Balcı, Mesut: Ölüm Gelir ve Aylıkları, Ankara 2019.

Balcı, Mesut/Yılmaz, Halil: Sosyal Sigorta Prim Alacaklarının Takip ve Tahsili, Ankara 2014.

Caniklioğlu, Nurşen: 5510 sayılı Kanuna Göre Sosyal Güvenlik Kurumunun Prim Alacaklarında Zamanaşımı, Prof. Dr. Ali Rıza Okur'a Armağan, İstanbul 2014.

Caniklioğlu, Nurşen: Sosyal Sigortaların Genel Hükümleri ve Türleri Açısından Yargıtay'ın 2012 Yılı Kararlarının Değerlendirilmesi, Yargıtay'ın İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Kararlarının Değerlendirilmesi 2012, Ankara 2014.

Ekmekçi, Ömer: Primlere İlişkin Hükümler, İstanbul Barosu-Kadir Has Üniversitesi tarafından 21.02.2019 tarihinde düzenlenen Yeni Sosyal Güvenlik Sistemi -Değerlendirmeler- Sempozyumu'na sunulan tebliğ, İstanbul 2010.

Güzel, Ali/Okur, Ali Rıza/Caniklioğlu, Nurşen: Sosyal Güvenlik Hukuku, 19. Bası, İstanbul 2021.

Kabakçı, Mahmut: Sosyal Sigortaların Genel Hükümleri ve Türleri, Yargıtay'ın İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Kararlarının Değerlendirilmesi 2018, 485-488.

Beylem, Mahmut: Sigortalılık Tespit Davaları, Adana 2018.

Kar, Bektaş: Alfabetik Kavramlarla Sosyal Güvenlik Hukuku, Ankara 2024.

Kayırgan, Hasan: Türk Sosyal Güvenlik Hukukunda Yaşlılık Sigortası, Ankara 2021.

Odaman, Serkan: Sigorta Prim Alacaklarında Zamanaşımı, Sicil, Y. 5, S.20.

Özdemir, Halil: Sosyal Güvenlik Kurumu'nun 6183 Sayılı Yasaya Göre Ödeme Emri ve İptali Davaları, Sicil, S. 31.

Özkaraca,ERCÜMENT: Sosyal Sigorta Primlerinde Zamanaşımı, İstanbul 2020 (Zamanaşımı).

Özkaraca,ERCÜMENT: Sosyal Sigorta Primlerinde Zamanaşımına İlişkin 5510 Sayılı Kanun m.93/2'nin Zaman Bakımından Uygulanması, Tekstil İşveren Dergisi, Hukuk Eki 138, Şubat 2022 (Zaman Bakımından Uygulanma).

Öztürk, Berna: Türk Sosyal Güvenlik Hukukunda Primler, Ankara 2016.

Sözer, Ali Nazım: Türk Sosyal Sigortalar Hukuku, 6. Baskı, İstanbul 2023.

Timur, İnci: İş ve Sosyal Güvenlik Hukukunda Ücret, Gelir ve Aylıkların Haczi, İÜSBE, yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2018.

Topuz, Gökçen: 5510 sayılı Kanunda Öngörülen Emekli Aylığının Haczedilmezliği Kuralı ve Bu Kuralın Anayasaya Uygunluğu Üzerine Düşünceler, AÜHFD, 65 (4), 2016.

Tuncay, A. Can/Ekmekçi, Ömer/Gülver, Ender: Sosyal Güvenlik Hukuku Dersleri, 22. Bası, İstanbul 2023.

Uğur, Ömer: İş Sözleşmesiyle Çalışanlar Bakımından Sosyal Güvenlik Hukukunda Yaşlılık, İstanbul 2022.

AÇIKLAMA

I. Düzenleme Konusu

5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanununun “Devir, temlik, haciz ve Kurum alacaklarında zamanaşımı” başlıklı 93. maddesi, Kanunun “Ortak ve Çeşitli Hükümler” başlıklı beşinci kısmının “Ortak Hükümler” başlıklı birinci bölümünde düzenlenmiştir. Madde dört fıkradan oluşmaktadır. Birinci fıkrada, sigortalı ve hak sahiplerinin gelir, aylık ve ödeneklerinin devir ve temlik yasağı ile haczi konuları; ikinci fıkrada, Sosyal Güvenlik Kurumunun prim ve diğer alacaklarının zamanaşımı süreleri

ve başlangıcı; üçüncü fıkrada, Kurum tarafından açılacak tazminat ve rücu davalarının zamanaşımı süresi ve başlangıcı, nihayet son fıkrada ise, zamanaşımından sonra yapılan ödemelerin akıbeti düzenlenmiştir. İncelememiz madde başlığındaki ayrıma uygun olarak, devir, temlik, haciz ve Kurum alacaklarının zamanaşımı şeklinde iki ana başlık altında yapılacaktır.

II. Devir, Temlik ve Haciz Yasağı

1. Kronolojik Gelişim

İş hukukunda genellikle tek geçim kaynağı ücreti olan işçinin bu ücret alacağını güvence altına almak amacıyla hükümler (örneğin İş Kanunu m.359, Türk Borçlar Kanunu m. 410) getirilirken; sosyal güvenlik hukukunda da aynı düşüncelerle sigortalı ve hak sahiplerinin gelir, aylık ve ödeneklerini güvence altına almak amacıyla düzenlemeler yapılmaktadır¹.

5510 sayılı Kanunun ilk şeklinde, bu amaçla getirilen 93. maddede herhangi bir haciz yasağı öngörülmeyle sadece devir ve temlik yasağına yer verilmişti. Bununla uyumlu olarak maddenin başlığında da, güncel halinden farklı olarak haciz ibaresi yer almamaktaydı. Madde başlığı, “Devir, temlik ve Kurum alacaklarında zamanaşımı” şeklindeydi. Maddede, 5754 sayılı Kanunla² yapılan değişiklikle, madde başlığına “haciz” ibaresi ve maddenin birinci fıkrasına da, “Gelir, aylık ve ödenekler; 88 inci maddeye göre takip ve tahsili gereken alacaklar ile nafaka borçları dışında haczedilemez.” hükmü eklenmiştir.

Haciz yasağı ile ilgili değişiklikler bununla sınırlı kalmamış; 2008 yılında 5754 sayılı Kanunla öngörülen haciz yasağı, 2009 yılında 5838 sayılı Kanunla³ sınırlandırılmıştır. Şöyle ki, söz konusu Kanunla maddenin birinci fıkrasına, “Bu fıkraya göre haczi yasaklanan gelir, aylık ve ödeneklerin haczedilmesine ilişkin talepler, borçlunun muvafakati bulunmaması halinde, icra müdürü tarafından reddedilir.” hükmü eklenmiştir. 5838 sayılı Kanun m.32/2,b ile eklenen bu hüküm, 28.02.2009 tarihinde yürürlüğe girmiştir (m.33/1,e). Hukuk Genel Kurulunun bir kararında belirtildiğine göre, bu hüküm ile icra takibinin kesinleşmesi sonrasında takip alacaklısının borçlunun emekli maaşı üzerine haciz konulması talebinin kabul edilebilmesi, borçlunun muvafakati şartına bağlanmıştır. Borçlu hacze muvafakat etmez ise haciz talebi reddedilecektir. Bu düzenlemeden önce 2004 Sayılı Kanun’un 79. maddesi hükmüne göre icra memurlarının haciz talebine konu mal veya hakkın hac-

¹ Güzel, Ali/Okur, A. Rıza/Caniklioğlu, Nurşen: Sosyal Güvenlik Hukuku, 19. Bası, İstanbul 2021, 508-509.

² 17.04.2008 tarihli, 5754 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnemelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, RG, 08.05.2008, 26870.

³ 18 Şubat 2009, 5838 sayılı Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, RG, 28.02.2009, 27155 (1. Mükerrer).

zinin mümkün olup olmadığını denetleme imkânı bulunmadığından, Sosyal Güvenlik Kurumunca bağlanan gelir, aylık ve ödenekler de haczedilmekte, sonrasında takip borçlularının haczedilemezlik şikayetleri icra mahkemeleri önüne taşınıp Kanunun açık hükmü gereği emekli maaşları üzerine konulan haciz kaldırılmakta iken; gerek Kurum gerekse icra daireleri ve mahkemeleri nezdinde gereksiz iş yüküne neden olan bu duruma son vermek için 93. maddeye söz konusu ek ibare getirilmiştir⁴.

2. Devir ve Temlik Yasağı

Kanuna göre, sigortalılar ve hak sahiplerinin gelir, aylık ve ödenekleri, sağlık hizmeti sunucularının genel sağlık sigortası hükümlerinin uygulanması sonucu Kurum nezdinde doğan alacakları, devir ve temlik edilemez (m.93/1). Önemle belirtelim ki, bu düzenleme, sigortalının veya hak sahibinin uhdesine geçen gelir, aylık veya ödeneğin sigortalı/hak sahibi tarafından tasarrufunu kısıtlayıcı nitelikte olmayıp, Kurumun yalnızca bu Kanun çerçevesinde borçlu olduğu kişiyle muhatap olması, Kuruma karşı alacaklı sıfatının değiştirilmemesi amacına yöneliktir⁵. Örneğin sigortalının 2025 yılında alacağı yaşlılık aylıklarının devrini öngören sözleşme geçerli olmayacaktır⁶.

3. Haciz Yasağı

Yukarıda belirttiğimiz gibi, maddenin ilk şeklinde yer almayan haciz yasağı, 2008 yılında 5754 sayılı Kanunla getirilmiş ve sigortalılar ile hak sahiplerinin gelir, aylık ve ödeneklerinin, 88. maddeye göre takip ve tahsili gereken alacaklar ile nafaka borçları dışında haczedilemeyeceği düzenlenmiştir. Haciz yasağının amacı, borçlu ve ailesinin yoksulluğa düşerek ekonomik varlığını kaybedip, Devlet yardımına muhtaç hale getirilmesine engel olmaktır. Görüldüğü gibi, maddede haciz yasağının iki istisnası öngörülmüştür: İlk istisna 88. maddeye göre takip ve tahsili gereken alacaklar olarak ifade edilmiştir ki, bu alacaklar Kurumun prim ve diğer alacaklarıdır. İkinci istisna ise, gelir, aylık veya ödenek sahibinin nafaka borçlarıdır.

Haciz yasağından istisna tutulan Kurum alacakları sadece prim alacakları olmayıp Kurumun prim dışındaki diğer alacakları da haciz yasağı kapsamındadır. Nitekim 88. maddede, primlerin ödenmesi düzenlendikten sonra, Kurumun süresi içinde ödenmeyen prim ve diğer alacaklarının tahsilinde, 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanunun -51., 102., ve 106. maddeleri hariç- uygulanacağı belirtilmiş; yine aynı maddede düzenlenen üst düzey yöneticilerin sorumluluğunda Kurumun sigorta primleri ve diğer alacaklarından söz edilmiştir.

⁴ Bu konuda bkz. HGK, 31.01.2024, E. 2023/3-52 K. 2024/29, www.kazanci.com.

⁵ Bu konuda bkz. HGK, 07.03.2018, E. 2017/13-2899 K. 2018/420; HGK, 31.01.2024, E. 2023/3-52 K. 2024/29, www.kazanci.com.

⁶ Kayırgan, Hasan: Türk Sosyal Güvenlik Hukukunda Yaşlılık Sigortası, Ankara 2021, 315.

Sosyal Güvenlik Kurumunca 6183 Sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanuna Göre Kullanılacak Yetkilere İlişkin Yönetmelik'te⁷ diğer alacaklar, "Sosyal sigorta ve genel sağlık sigortası primleri ile işsizlik sigortası primleri hariç olmak üzere, 5502 sayılı Kanununun 37 nci maddesinde yer alan ve süresi içinde ödenmemesi nedeniyle Kurum alacağına dönüşen alacaklar ile kendi özel kanunlarında Kuruma takip ve tahsil yetkisi verilen alacakları,...ifade eder." şeklinde tanımlanmıştır (m.4/1,d). Yönetmelikte atıfta bulunulan 5502 sayılı Kanun m.37/3 uyarınca, "Süresi içinde ödenmeyen sosyal sigorta ve genel sağlık sigortası primleri, işsizlik sigortası primleri, idarî para cezaları, gecikme zamları, katılım payları Kurum alacağına dönüşür ve bu alacakların tahsilinde, 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanununun 51 inci, 102 nci ve 106 ncı maddeleri hariç diğer maddeleri uygulanır."

Kurumun diğer alacaklarının kapsamına ilişkin bir Yargıtay kararında, cezai şart ve reçete bedeli alacağının, Yönetmeliğin 4/d maddesi yollaması ile 5502 Sayılı Kanununun 37. maddesinde yer alan diğer alacaklardan olmayıp, 5510 Sayılı Kanununun 88. maddesinde belirtilen "diğer alacaklar" kapsamında bulunmadığından emekli aylığına 93. madde uyarınca haciz konulamayacağı kabul edilmiştir⁸.

Muvafakatin ne zaman geçerli sayılacağına ilişkin bir Yargıtay kararına göre, "...muafakatin geçerli olması için borçlu hakkındaki icra takibinin kesinleşmiş olması yeterlidir. Bu düzenleme usule değil esasa ilişkin olup, İİK'nın 83/a maddesi karşısında özel hüküm sayılır ve öncelikle uygulanır.

Somut olayda alacaklı yanca borçlu hakkında icra takibine başladığı, borçlunun icra dairesine gelerek ödeme emrini 29.12.2017 tarihinde elden tebliğ aldığı, borçlunun aynı gün icra dairesine verdiği dilekçeyle borcu kabul ederek, lehine işleyecek sürelerden feragat ettiği ve emekli maaşının haczine muvafakat ettiği görülmüştür.

Buna göre aynı dilekçeyle borcun kabul edilerek hacze muvafakat edilmesi, takibin kesinleşmesi ile aynı anda olduğundan, bir diğer ifade ile takibin kesinleşmesinden sonra olmadığından geçersizdir..."⁹.

Bilindiği gibi, İcra ve İflas Kanunu m.83/a hükmünde, tamamen veya kısmen haczi caiz olmayan mal ve hakları düzenleyen 82 ve 83. maddelerde yazılı mal ve hakların haczolunabileceğine dair önceden yapılan anlaşmaların geçerli olmadığı belirtilmiştir. 5510 sayılı Kanun m.93/1 hükmünün İİK'nın bu düzenlemesine nazaran özel hüküm niteliğinde olduğu kabul edilmektedir.

⁷ RG, 27.10.2008, 27010.

⁸ Yarg. 12. HD, 10.01.2024, E. 2023/2668 K. 2024/175, www.kazanci.com.

⁹ Yarg. 12. HD, 27.02.2024, E. 2023/4990 K. 2024/1857, www.kazanci.com. Takip kesinleştikten sonra verilen muvafakatin geçerli olduğu yönünde, Yarg. 12. HD, 03.03.2016, E. 2015/28591 K. 2016/6183. Ayrıca bkz. Kayırgan, 316.

Haczedilmezlikten feragatin mümkün olması nedeniyle hüküm kamu düzeyine ilişkin emredici nitelikte bir düzenleme değildir¹⁰.

Borçlunun bankadan kullandığı kredi ödemelerini emekli maaşı hesabından kredi hesabına virman yoluyla ödemediği, bu şekilde üç kredi kullandığı bir olayda, borçlunun daha sonra bu ödemelerin iadesini talep etmesi üzerine Hukuk Genel Kurulu, bu talebi Türk Medeni Kanunu m.2 hükmüne aykırı bulmuştur. Söz konusu karara göre, kanun koyucu ekonomik yönden eşit olmayan taraflar arasında zayıf olanı korumaya yönelik olarak emekli maaşının haczedilemezliği ve haczedilemezlikten feragatin geçersizliğine dair anılan nispi emredici düzenlemelerle sosyal adaleti sağlama ve koruma görevini yerine getirmekteyse de somut olayda herhangi bir cebri icra işlemi değil, sözleşmenin âkidi tarafından borcun ifa biçimine ilişkin karşı âkide verilmiş bir yetki söz konusu olduğu göz ardı edilmemelidir. Emekli maaşının cebri icra kanalıyla haczedilemeyeceği ve bunun aksine yönelik önceden yapılmış anlaşmaların geçersiz olduğu hususu (henüz bu konuda bir takip başlatılmamış dahi olsa) açık kanun hükmü gereğidir. Ancak bu hükümler borçlunun rızayla borcunu ifa etmemesi hâline ilişkin kural ve yöntemleri belirler; kişi elbette kendi rızasıyla kendi borcunu, alacaklı ile aralarındaki anlaşmaya uygun şekilde dilediği gibi ödeyebilecektir. Aksi yönde bir değerlendirme, sözleşme serbestisi ve ahde vefa ilkelerine aykırı olacağı gibi, emekli maaşı dışında geliri ve bu surette teminat gösterebileceği herhangi bir mal varlığı bulunmayan tüketiciyi, tacir olmakla alacağının tahsili imkânını kuvvetlendirmek istemesi makul olan banka karşısında güç duruma düşürecek, günümüz sosyal ve ekonomik koşullarında emeklinin sahip olduğu nakdi varlıklar dışında hareket etmesine imkân bırakmayacaktır. Üstelik, 5510 Sayılı Kanun'un 93. maddesine 2009 yılında gelen ek ibare ile borcun icra takibiyle tahsili yoluna başvurulmuş olması halinde borçlunun muvafakati ile hacze devam edilmesine imkân tanınmış, yine kişinin iradesi ve kendi tasarruf tercihleri göz ardı edilmeyerek üstün kılınmıştır¹¹.

¹⁰ Topuz, Gökçen: 5510 sayılı Kanunda Öngörülen Emekli Aylığının Haczedilmezliği Kuralı ve Bu Kuralın Anayasaya Uygunluğu Üzerine Düşünceler, AÜHFĐ, 65 (4), 2016, 3032-3033; Güzel/Okur/Canıklioğlu, 509, 626; Uğur, Ömer : İş Sözleşmesiyle Çalışanlar Bakımından Sosyal Güvenlik Hukukunda Yaşlılık, İstanbul 2022, 462.

¹¹ Oy çokluğu ile verilen kararın devamında, "34. Emekli maaşından başka bir gelirinin olmadığı yönündeki genel kabulden dolayı zayıf tarafı daha da zayıf hâle getirmeme saiki ile korunan tüketicinin, kendi iradesi ile imzaladığı kredi sözleşmesi çerçevesinde kavuştuğu ve sosyo-ekonomik ihtiyaçları doğrultusunda harcadığı meblağı yine emekli maaşı ile ödemek zorunda olduğunu bilebilecek durumdayken, çekeceği kredinin ödeneceği ihtimalini banka gözünde kuvvetlendirir şekilde emekli maaşını mal varlığının bir parçası olarak gösterdiği, bu inanca hareket eden bankanın davacıya birden çok kez kredi tahsis ettiği, davacının başka bir yolla taksit ödemesinde bulunmadığı, en başından beri ödeme yöntemi olarak tercih ettiği virman usulüyle kredi taksitlerinin her ay düzenli tahsil edilmesine itiraz etmediği ve dava açmakla davacının bu yöndeki iradesinin ortadan kalktığını gören banka tarafından bu usulle yapılan tahsilâta son verildiği gözetildiğinde söz konusu kesintilerin hukuka aykırı olduğu iddiasıyla iptalinin ve bu talebin kabulüyle

Yargıtayın konuya ilişkin başka bir kararında, takibin kesinleşmiş olması şartıyla 5838 sayılı Kanunla getirilen ek cümlenin yürürlüğe girdiği 28.02.2009 tarihi sonrasında artık borçlunun, 5510 Sayılı Kanunun 93. maddesi kapsamındaki gelir, aylık ve ödeneklere ilişkin hacze muvafakatının geçerli olacağı, şikayetçi borçlu hakkında kambiyo senetlerine özgü haciz yoluyla icra takibi yapıldığı, ödeme emrinin borçluya 08.04.2016 tarihinde tebliğ edildiği, borçlu tarafından 07.04.2016 tarihli hacizde borç bitene kadar emekli maaşının tamamının kesilmesine muvafakat ettiğinin bildirildiği, bu durumda borçlunun, hakkındaki takip kesinleşmeden maaş haczine yönelik verdiği muvafakatın geçersiz olduğu, şikayetin süreye tabi olmadığı, 5510 Sayılı Kanun'un 93. maddesi uyarınca borçlunun emekli maaşı üzerine konulan haczin kaldırılması gerektiği kabul edilmiştir¹².

Belirtelim ki, 93. maddedeki haciz yasağına ilişkin düzenlemenin (ve aynı yöndeki 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu m.121'deki yasağın) Anayasanın eşitlik ve hukuk devleti ilkelerine aykırı olduğu gerekçesiyle iptali için iki ayrı mahkeme tarafından itiraz yolu ile Anayasa Mahkemesine başvurulmuştur¹³. Başvuru kararlarında, cebri icra ve haciz işlemlerinin, yasa düzeni içinde tahsili suretiyle kamu düzeninin ve barışın sağlanmasına hizmet ettiği, bu işlemleri sonuçsuz bırakacak şekilde gelir, aylık ve ödeneklere, çalışanların maaşlarından farklı olarak iki istisna dışında öngörülen haczedilemezlik yasağına ilişkin düzenlemelerin, bu kapsamdaki kişiler lehine imtiyaz sağladığı, icra takiplerinde taraf sıfatı adı altında aynı hukuki durumda bulunan alacaklılardan, nafaka alacaklısı ve Sosyal Güvenlik Kurumu lehine ayrıcalık tanıdığı, bu nedenlerle itiraz konusu kuralların Anayasa'nın 2. ve 10. madde-

bağlantılı olarak da kesilen bedellerin iadesinin istenmesi hakkın kötüye kullanılması teşkil eder ve 4721 Sayılı Türk Medeni Kanunu'nun 2. maddesi gereğince iyiniyetle bağdaşmadığından hukuk düzeni tarafından korunmamalıdır.

35. Hukuk Genel Kurulunda yapılan görüşmeler sırasında, emekli maaşlarının haczedilemezliği ve bundan feragatin geçersizliğine dair hükümlerin emredici mahiyet taşıdığı, kredi sözleşmelerine konulan, bankaya takas/virman/mahsup işlemi yapma yetkisi veren hükümlerle hem tüketici hem de emekli olmakla zayıf ve sosyal devlet ilkesi gereği korunmaya muhtaç durumda olan kişinin kendisi lehine kanun koyucu tarafından öngörülen korumadan mahrum kaldığı, söz konusu sözleşme hükümlerinin 2004 Sayılı Kanun'un 83/a ve 5510 Sayılı Kanun'un 93. maddesine ayrılık teşkil ettiği, bu nedenle direnme kararının onanması gerektiği görüşü ileri sürülmüş ise de bu görüş açıklanan nedenlerle Kurul çoğunluğu tarafından geçersizdir...” ifadelerine yer verilmiştir, (HGK, 31.01.2024, E. 2023/3-52 K. 2024/29, www.kazanci.com); Ayrıca bkz. Yarg. 3. HD, 03.05.2023, E. 2022/8358 K. 2023/1235; Yarg. 3. HD, 16.06.2022, E. 2022/3441 K. 2022/5889, www.kazanci.com. 28.02.2009 tarihi öncesi yapılan kesintilerin iadesi gerektiği yönünde, Yarg. 13.HD, 22.10.2015, E. 2015/27714 K. 2015/31213.

¹² Yarg. 12. HD, 15.05.2023, E. 2022/10935 K. 2023/3361, www.kazanci.com.

¹³ 5510 sayılı Kanun m.93'te öngörülen haciz yasağının Anayasaya uygun olup olmadığı konusunda inceleme için bkz. Topuz, 3033 vd. Yazara göre, söz konusu hükümde borçlunun asgari ücretin üzerinde bir geliri olması halinde emekli maaşına haciz konulabilmesine izin verilmiş olsaydı hem eşitlik ilkesi hem mülkiyet hakkı hem de ölçülülük ilkesi ihlal edilmemiş olurdu.

lerine aykırı olduğu ileri sürülmüştür. Başvuru kararlarından birinde, çalışan asgari ücretlilerin ücretlerinin de emekli aylığından genel olarak daha düşük olduğu, aynı zamanda da asgari ücretle çalışanların yaşlarına göre bakmakla yükümlü oldukları eşleri ile birlikte okul çağında bulunan çocukları da bulunduğu, asgari ücretle çalışanlar ile diğer çalışanların maaşlarına haciz konulabilmekteyken emekli olanlara tanınan imtiyazın makul ve hukuksal yönü bulunan bir gerekçesi bulunmadığı da ileri sürülmüştür.

Bununla birlikte Anayasa Mahkemesi, itiraz konusu kurallarla öngörülen haciz yasağının Anayasa'nın 2., 5. ve 60. maddelerinin Devlete verdiği pozitif yükümlülüğün bir gereği olduğu, öte yandan borçlunun muvafakatinin bulunması halinde yaşlılık aylığının haczinin de mümkün olduğu; kurallardaki haciz yasağı, borçlunun diğer gelir ve malvarlığından alacağın tahsiline engel bir düzenleme içermediğinden, hakkın özüne dokunan ölçüsüz bir müdahaleden de söz edilemeyeceği, bu nedenlerle, itiraz konusu kuralların Anayasa'nın 13. ve 35. maddelerine aykırı olmadığını kabul etmiştir. Eşitlik ilkesi açısından Yüksek Mahkeme, lehlerine istisna tanınan prim ve nafaka alacaklarının Anayasanın 5, 60 ve 41. maddelerinde dayanaklarını bulan özeliklerinin, itiraz konusu kurallardaki haciz yasağında ayırık tutulmalarını gerektirdiğini; diğer taraftan, 2004 sayılı İcra ve İflas Kanunu'nun 83. maddesi gereğince çalışanların maaşlarının 1/4'ü üzerine haciz mümkün iken yaşlılık aylıkları üzerine haciz yasağının eşitlik ilkesine aykırı olduğu ileri sürülmüş ise de, çalışanlar ile yaşlılık aylığı alanların statüleri aynı olmadığından aralarında eşitlik karşılaştırması yapılamayacağını belirterek oyçokluğuyla iptal isteminin reddine kadar vermiştir¹⁴.

Haciz yasağı 506 (5510) sayılı Kanun geç. m. 20 kapsamındaki banka ve sigorta şirketlerince kurulan sandıklar tarafından bağlanan gelir, aylık ve ödenekleri de kapsamaktadır¹⁵. Bu vakıf sandıkları, Anayasa Mahkemesi ve Yargıtay kararlarında da belirtildiği üzere, SSK, T.C. Emekli Sandığı ve Bağ-Kur (şimdi: SGK) gibi birer sosyal sigorta kuruluşlarıdır¹⁶. Buna karşılık, munzam sandıklar bu kapsamda olmayıp, haciz yasağı bu sandıklarca bağlanan aylıklar hakkında uygulanmamaktadır¹⁷.

¹⁴ AYM, 06.01.2011, E. 2009/19 K. 2011/4, RG, 12.04.2011, 27903. Kararın eleştirisi için, Topuz, 3039 vd.

¹⁵ Tuncay, A. Can/Ekmekçi, Ömer/Gülver, Ender: Sosyal Güvenlik Hukuku Dersleri, 22. Bası, İstanbul 2023, 517; Yarg. 12. HD, 06.05.2010, E. 2009/29889 K. 2010/11388. Bkz. ve krş. Timur, İnci: İş ve Sosyal Güvenlik Hukukunda Ücret, Gelir ve Aylıkların Haczi, İÜSBE, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2018, 27.

¹⁶ AYM, 25.01.1977, E. 1976/36 K. 1977/2, RG, 09.05.1977, 15932; Yarg. İBK, 09.05.1983, E. 1983/1 K. 11983/1, RG, 23.6.1993, 18086; Yarg. 10. HD, 29.06.2001, E.2001/3248 K. 2001/5114, YKD, Kasım 2001, 1696 vd.

¹⁷ Tuncay/Ekmekçi/Gülver, 517; Yarg. 12. HD, 06.05.2010, E. 2009/29889 K. 2010/11388. Haczin sınırı hakkında bilgi için bkz. Balcı, Mesut: Ölüm Gelir ve Aylıkları, Ankara 2019, 235 vd.

III. Kurumun Prim ve Diğer Alacaklarının Zamanaşımı

1) Genel Olarak

Yukarıda belirtildiği gibi, kanun koyucu 5510 sayılı Kanununun 93. maddesi ilk fıkrasında, gelir, aylık ve ödeneklerin devir ve temlik yasağı ile haczi konuları düzenledikten sonra; ikinci fıkrada, Kurumun prim ve diğer alacaklarının zamanaşımı süresi ve başlangıcını; üçüncü fıkrada, Kurum tarafından açılacak tazminat ve rücu davalarının zamanaşımı süresi ve başlangıcını; son fıkrada ise, zamanaşımından sonra yapılan ödemelerin akıbetini düzenlemiştir.

Sosyal Güvenlik Kurumunun sosyal risklerin gerçekleşmesi üzerine gerekli sosyal sigorta yardımlarını sağlayabilmesi ve sistemin sürdürülebilirliği için, Kurumun en önemli gelir kaynağı olan sigorta primlerinin zamanında ve tam olarak ödenmesi yaşamsal öneme sahiptir. Kanun koyucu sosyal sigortanın finansmanında başlıca gelir kaynağı olan primlerin zamanında ve eksiksiz olarak tahsilinin önemini dikkate alarak prim tahsilatını kolaylaştırıcı çeşitli düzenlemeler öngörmüştür. Bu düzenlemelere rağmen primlerin muaccel olduğu tarihlerin üzerinden uzun süreler geçmekle birlikte primlerin tahsil edilemediği ve hatta zamanaşımını kesen herhangi bir işlem dahi yapılmadığı olaylara rastlanabilmektedir. Alınan tüm tedbirlere rağmen Kurumun prim alacağının tahsili konusunda uzun süre hareketsiz kalması halinde zamanaşımı kurumu karşımıza çıkmaktadır.

Sosyal sigorta primlerinin zamanaşımı süresi konusunda dört farklı dönem söz konusudur. 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu'nun yürürlükte olduğu sürede bir dönem (08.12.1993 tarihi öncesi) bu konuda özel bir düzenleme öngörülmemiş 818 sayılı Borçlar Kanunu hükümlerinin geçerli olması sağlanmıştır. Bir dönem ise (08.12.1993-06.07.2004 tarihleri arası) 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun'a atıf yapılmış, daha sonra zamanaşımı süresi açısından bu atıf kaldırılarak tekrar Borçlar Kanunu hükümleri esas alınmıştır. Böylece, 506 sayılı Kanun döneminde prim alacaklarının zamanaşımı süresi,

- Kanunun ilk şeklinde bir düzenleme olmadığından 08.12.1993 tarihinde yürürlüğe giren 3917 sayılı Kanunla yapılan değişikliğe kadar genel hükümlere göre 10 yıl olarak kabul edilen zamanaşımı süresinin muacceliyet yani sosyal sigorta priminin ait olduğu ayı izleyen ayın sonundan itibaren işlemeye başlayacağı kabul edilmiştir.
- 08.12.1993-06.07.2004 tarihleri arasındaki dönemde, 6183 sayılı Kanun m. 102'ye yapılan atfa bağlı olarak, sosyal sigorta primlerinin vadesinin rastladığı takvim yılını takip eden takvim yılı başından itibaren 5 yıllık zamanaşımı süresine tabi olduğu kuralı yürürlükte olmuştur.
- 06.07.2004 tarihinde yürürlüğe giren 5198 sayılı Kanunla 6183 sayılı Kanun m. 102'ye yapılan atfın kaldırılmasına bağlı olarak 08.12.1993 öncesi gibi TBK m. 125 uyarınca 10 yıl olarak kabul edilen zamanaşımı

süresinin prim alacağına muaccel olduğu tarihten yani primin ait olduğu ayı izleyen ayın sonundan itibaren işlemeye başlayacağı kabul edilmiştir.

01.10.2008 tarihinde yürürlüğe giren 5510 sayılı Kanun ise zamanaşımı konusunda 6183 sayılı Kanuna atıf yapmak veya sessiz kalarak konuyu genel hükümlere bırakmak yolunu seçmemiş, özel bir düzenleme getirerek somut bir zamanaşımı süresi (10 yıl) öngörmüştür. Sürenin başlangıcı da Kanunda çeşitli ihtimallere göre özel olarak düzenlenmiştir. Kanunda öncelikle “Primlerden ödenmesi” başlıklı 88. maddede, “Kurumun süresi içinde ödenmeyen prim ve diğer alacaklarının tahsilinde, 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanununun 51 inci, 102 nci ve 106 ncı maddeleri hariç, diğer maddeleri uygulanır.” hükmüne yer verilerek, 6183 sayılı Kanunun tahsil zamanaşımını düzenleyen 102. maddesinin prim alacakları hakkında uygulanmayacağı belirtilmiştir (f. 16). Bu açıdan 506 sayılı Kanunun son dönemi (06.07.2004 tarihi sonrası) ile bir farklılık bulunmamaktadır. Ancak 506 sayılı Kanundan farklı olarak zamanaşımı konusu genel hükümlere bırakılmayıp, 93. maddede özel olarak düzenlenmiştir.

2) Kronolojik Gelişim

5510 sayılı Kanunun ilk şeklinde m.93/f.2, “Kurumun prim ve diğer alacakları ödeme süresinin dolduğu tarihi takip eden takvim yılı başından başlayarak on yıllık zamanaşımına tâbidir. Kurumun prim ve diğer alacakları, hizmet tespiti veya asgarî işçilik uygulaması nedeniyle doğmuş ise zamanaşımı süresi; mahkeme kararının kesinleşme tarihinden, Kurum veya diğer kamu idarelerinin denetim ve kontrolle görevlendirilen memurları tarafından yapılan tespitler sonucunda doğmuş ise rapor tarihinden veya bu idareler tarafından düzenlenen belgelerden doğmuş ise belgenin Kuruma intikal ettiği tarihi takip eden yıl başından itibaren beş yıl olarak uygulanır. Ancak, bu durumda zamanaşımı süresi on yıldan az olamaz. Bu alacaklar için gecikme cezası ve gecikme zammı, alacağın ait olduğu ayın veya dönemin sonundan itibaren uygulanır.” şeklindeydi¹⁸.

Söz konusu madde henüz yürürlüğe girmeden 5754 sayılı Kanunla değiştirilmiş ve yürürlükteki şeklini almıştır: “Kurumun prim ve diğer alacakları ödeme süresinin¹⁹ dolduğu tarihi takip eden takvim yılı başından başlayarak on yıllık zamanaşımına tâbidir. Kurumun prim ve diğer alacakları; mahkeme kararı sonucunda doğmuş ise mahkeme kararının kesinleşme tarihinden, Kurumun denetim ve kontrolle görevli memurlarınca yapılan tespitlerden doğmuş ise rapor tarihinden, kamu idarelerinin denetim elemanlarınca kendi mevzuatı gereğince yapacakları soruşturma, denetim ve incelemelerden doğmuş ise bu soruşturma, denetim ve inceleme sonuçlarının Kuruma intikal ettiği tarihten veya bankalar, döner sermayeli kuruluşlar, kamu idareleri ile ka-

¹⁸ Maddenin yasalaşma süreci hakkında detaylı bilgi için bkz. Özkaraca, Ercüment: Sosyal Sigorta Primlerinde Zamanaşımı, İstanbul 2020, 80 vd.

¹⁹ Primlerin ödeme süreleri hakkında bilgi için bkz. Özkaraca, Zamanaşımı, 29 vd.

nunla kurulmuş kurum ve kuruluşlardan alınan bilgi ve belgelerden doğmuş ise bilgi ve belgenin Kuruma intikal ettiği tarihten itibaren, zamanaşımı on yıl olarak uygulanır. Bu alacaklar için 89 uncu madde gereğince hesaplanacak gecikme cezası ve gecikme zammı, 88 inci maddede belirtilen ödeme süresinin son gününü takip eden günden itibaren uygulanır.”. Yapılan değişiklikle primlerin ödeme süresine ilişkin temel kuralda bir değişiklik yapılmamış, Kurumun alacağın varlığından sonradan haberdar olduğu durumlara ilişkin düzenlemelerde değişiklikler yapılmıştır. Önceki düzenlemeler hiç uygulanma alanı bulmadığından özel olarak incelenmeyecektir.

3) Kurumun Prim Alacağından Zamanında Haberdar Olduğu Hallerde Zamanaşımı Süresi

a) Ödeme vadesi 30.09.2008 veya öncesinde sona eren prim alacakları yönünden

Sosyal Güvenlik Kurumu 5510 sayılı Kanununun yürürlüğe girdiği 01.10.2008 tarihinden önce muaccel olan prim alacaklarının zamanaşımına ilişkin hususları isabetli olarak²⁰ ilgili dönemde yürürlükte olan kurallara göre değerlendirmektedir.

Kurumun zamanaşımına ilişkin uygulamasını yansıtan güncel düzenleme, 18.06.2020 tarihli 2020/20 sayılı İşveren İşlemleri Genelgesi'dir. Genelgede prim alacağının ödeme süresinin sona erdiği tarih esas alınarak uygulanacak kurallara yer verilmiştir. Genelgeye göre, “ödeme vadesi 30/9/2008 veya öncesinde sona eren sigorta primi ve işsizlik sigortası primlerinin zamanaşımı süresi, ödeme vadesi;

- 7/12/1993 ve öncesinde sona eren alacaklar için, Borçlar Kanunu hükümlerine istinaden, ödeme süresinin sona erdiği tarihi takip eden günden itibaren on yıl,

- 8/12/1993 ile 5/7/2004 tarihleri arasında sona eren alacaklar için, 6183 sayılı Kanun hükümlerine istinaden, alacağın ödeme süresinin sona erdiği tarihi takip eden takvim yılı başından itibaren beş yıl,

- 6/7/2004 ile 30/9/2008 tarihleri arasında sona eren alacaklar için, Borçlar Kanunu hükümlerine istinaden, ödeme süresinin sona erdiği tarihi takip eden günden itibaren on yıl,

olarak dikkate alınacaktır.”. Görüldüğü üzere, Kurum zamanaşımı hususunda uygulanacak hükümlerin tespitinde alacağın muaccel olduğu/ödeme süresinin dolduğu tarihi esas almış ve bu dönemde yürürlükte olan kurallara göre zamanaşımı süresinin ve başlangıcının belirleneceğini kabul etmiştir. Buna göre, yeni düzenleme yürürlüğe girmeden önce işlemeye başlayan zamanaşımı süresi önceki düzenlemeye tabi olmaya devam etmekte, yeni düzenlemeden et-

²⁰ Söz konusu uygulamanın, Kurumun prim alacağı bulunduğunu sonradan öğrendiği hallere ilişkin m. 93/2/2'deki düzenlemeyi derhal/geçmişe etkili olarak uygulama yönündeki isabetsiz tutumu ile olan çelişkisi hakkında bkz. Özkaraca, Zamanaşımı, 107, 110.

kilenmemekte, işlemekte olan sürenin yeni düzenleme nedeniyle uzaması ya da kısalması söz konusu olmamaktadır²¹. Yargıtay'a göre de, Kurumun prim alacağının tabi olduğu zamanaşımı süresi bu alacağın muaccel olduğu tarihte yürürlükte olan düzenlemelere göre belirlenecektir²². Bu açıdan Kurumun alacağından zamanında haberdar olduğu hallerde Kurum uygulaması ile Yargıtay içtihadı uyum içindedir.

b) Ödeme vadesi 01.10.2008 veya sonrasında sona eren prim alacakları yönünden

2020/20 sayılı Genelgede 5510 sayılı Kanunun zamanaşımına ilişkin 93. maddesinin yürürlüğe girdiği 01.10.2008 ve sonrasında muaccel olan prim borçları açısından m. 93/2/1 hükmüne uygun açıklamalar yer almaktadır. Buna göre, ödeme vadesi 01.10.2008 veya sonraki bir tarihte sona eren sigorta primi ve işsizlik sigortası primi alacakları, yasal ödeme süresinin sona erdiği tarihi takip eden takvim yılı başından itibaren 10 yıllık zamanaşımı süresine tabi tutulacaktır²³. Görüldüğü gibi, Kurum bu dönem açısından da zamanaşımına ilişkin düzenlemenin derhal etki edeceğini benimsememiş, Kanunun yürürlüğü öncesinde işlemeye başlamış olan sürelerin de yeni düzenlemeye tabi olacağını kabul etmemiştir.

²¹ Özkaraca, Zamanaşımı, 107.

²² Konuya ilişkin bir karara göre, "...Kurumun süresi içerisinde ödenmeyen prim ve diğer alacaklarının zamanaşımına uğrayıp uğramadığı belirlenirken, zamanaşımının alacağın muaccel olduğu tarihte yürürlükte bulunan kurallara göre belirlenmesi gerektiği ilkesi gözetilmek suretiyle, öncelikle prim borcunun muaccel olduğu tarihler itibariyle ay be ay ayrıştırılması ile prim ve gecikme zamlarının hangi aylara ait olduğu miktarlarıyla saptanmalı, yapılacak tespit uyarınca uygulanması gereken mevzuat belirlenerek, varılacak sonuca göre her aya ait prim borcu için ayrı karar verilmesi gerekir...". (Yarg. 10. HD, 18.11.2019, E. 2018/745 K. 2019/8696, www.kazanci.com; ayrıca bkz. Yarg. 10. HD, 17.01.2019, E. 2016/14277 K. 2019/251, karararama.yargitay.gov.tr; Yarg. (kapatılan) 21 HD., 24.11.2016, E.2016/6535, K.2016/14583; Yarg. HGK, 04.04.2018, E. 2015/21-982 K. 2018/679, karararama.yargitay.gov.tr).

²³ 5510 sayılı Kanun öncesinde de zamanaşımı süresi genel hükümlere göre 10 yıl olmakla birlikte, sürenin başlangıcı alacağın muaccel olduğu tarih olarak kabul edilmekteydi. 5510 sayılı Kanun ise aynı süreyi benimsemekle birlikte başlangıç tarihi olarak, ödeme süresinin sona erdiği tarihi takip eden takvim yılı başını esas almıştır. Örneğin, özel sektör işverenlerince 2024/ Temmuz ayına ilişkin olarak düzenlenen ve yasal süresi içinde Kuruma kendiliğinden verilmiş olan aylık prim ve hizmet belgesinden dolayı tahakkuk eden sigorta primi ve işsizlik sigortası prim borçlarının ödeme vadesi 31.08.2024 tarihinde sona ermektedir. Dolayısıyla, 2024/ Temmuz ayına ilişkin prim alacağının tahsilinde dikkate alınacak zamanaşımı süresi, 01.01.2025 tarihinde başlayacaktır (Bu konuda bkz. Genelge, 3. Bölüm, 1, Örnek 3).

4) Kurumun Prim Alacağından Sonradan Haberdar Olduğu Hallerde Zamanaşımı Süresi (m. 93/2/2)

5510 sayılı Kanun uyarınca, Kurumun prim ve diğer alacaklarına ilişkin 10 yıllık zamanaşımı süresi, bu alacaklar;

- Mahkeme kararı sonucunda doğmuş ise mahkeme kararının kesinleşme tarihinden,
- Kurumun denetim ve kontrolle görevli memurlarınca yapılan tespitlerden doğmuş ise rapor tarihinden²⁴,
- Kamu idarelerinin denetim elemanlarınca kendi mevzuatları gereğince yapacakları soruşturma, denetim ve incelemelerden doğmuş ise, bunların sonuçlarının Kuruma intikal ettiği tarihten,
- Bankalar, döner sermayeli kuruluşlar, kamu idareleri ile kanunla kurulmuş kurum ve kuruluşlardan alınan bilgi ve belgelerden doğmuş ise, bilgi ve belgenin Kuruma intikal ettiği tarihten, itibaren başlatılacaktır (m.93/2/2).

Kurumun prim alacağı bulunduğunu sonradan öğrendiği hallerde zamanaşımı başlangıcı açısından alacağın ait olduğu dönem yerine Kurumun öğrenme tarihini esas alan bu hüküm öğretide görüş ayrılıklarına yol açmıştır. Bir görüş, hükmü isabetli bulmakta, maddede belirtilen hallerde Kurum alacağının çoğunlukla prime esas kazancın düşük gösterilmesinden veya kaçak sigortalı çalıştırılmasından kaynaklandığını, Kurumun geriye dönük olarak tüm süreyi hizmetten sayarken prim alacağını geriye doğru sadece 10 yıl için alabilmesinin kabul edilemeyeceğini, aksi düşüncenin kayıt dışı sigortalı çalıştıran işverenin ödüllendirilmesi ve sebep olduğu yükün primlerini zamanında ödeyen işveren ve sigortalılara yüklenmesi anlamına geleceğini belirtmektedir²⁵.

Kanaatimizce de isabetli olan karşı görüşe göre ise, m. 93/2/2 hükmü birçok açıdan eleştiriye açıktır. Öncelikle maddede Kurum alacağının mahkeme kararından veya Kurumun denetim elemanlarının tespitlerinden doğmasının

²⁴ Genelgede bu konuda yer verilen bir örneğe göre, Kurumun denetim ve kontrolle görevli memurlarınca düzenlenen 16/3/2018 tarihli rapor ile (A) sigortalısının 2017/ Temmuz ayındaki hizmetlerinin ve kazançlarının Kuruma bildirilmediğinin tespit edildiği varsayıldığında, sigorta primi ve işsizlik sigortası prim alacağı denetim raporuna istinaden tahakkuk ettiğinden, söz konusu prim alacakları yönünden denetim raporunun düzenlendiği 16/3/2018 tarihinde 5510 sayılı Kanun hükümlerine ilişkin zamanaşımı süresi geçerli olduğundan, söz konusu alacaklara ilişkin zamanaşımı süresi on yıl olarak uygulanacak olup, bu on yıllık zamanaşımı süresi 16/3/2018 tarihinde başlayıp, zamanaşımını kesen veya durduran hallerin bulunmaması halinde 15/3/2028 tarihinde sona erecektir (3. Bölüm, 2, Örnek 1).

²⁵ Tuncay/Ekmekçi/Gülver, 233; Ekmekçi, Ömer: Primlere İlişkin Hükümler, İstanbul Barosu-Kadir Has Üniversitesi tarafından 21.02.2019 tarihinde düzenlenen Yeni Sosyal Güvenlik Sistemi -Değerlendirmeler- Sempozyumu'na sunulan tebliğ, İstanbul 2010, 159-160; Aydın, Ufuk: Sosyal Sigortaların Genel Hükümleri ve Türleri, Yargıtay'ın İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Kararlarının Değerlendirilmesi 2015, İstanbul 2017, 581.

dan söz edilerek hukuki kavramlar özenli bir şekilde kullanılmamıştır. Zira belirtilen durumlar Kurum alacağını doğurmamakta, Kurumun bu alacaklardan haberdar olmasını sağlamaktadır. Kurumun prim alacağını doğuran olay, sigortalının çalıştırılması ve prime esas kazançlara hak kazanması ya da bunların sigortalıya ödenmesidir (m. 80/1). Öte yandan, getirilen düzenlemeyle, tespitten geriye doğru ne kadar uzun bir süre için prim alacağı tespiti yapılırsa yapılsın, on yıllık zamanaşımı süresi içinde Kurumun tüm primleri tahsil edebilmesine imkân sağlanmakla zamanaşımı kurumu adeta ortadan kaldırılmış olmaktadır. Böyle bir düzenlemeyi hukuki güvenlik ilkesi ile bağdaştırmak güçtür. Hüküm zamanaşımı süresinin ne zaman başlayacağı konusunda büyük bir belirsizlik yaratarak zamanaşımı kurumu ile güdülen amaç ve işlevi etkisiz hale getirmektedir²⁶. Temel bir insan hakkı niteliğinde olan sosyal sigorta hakkının mahkeme kararıyla tespiti talebi dahi bir süre ile sınırlandırılmışken, prim alacaklarının belirsiz bir süreyle talep edilmesi imkânının tanınması çelişkili bir durumdur²⁷. Bu konuda belirsizliğe yol açmayacak bir düzenleme getirilmelidir. İşverenin bildirim yükümlülüğünü yerine getirmediği ya da eksik yerine getirdiği haller için öngörülecek zamanaşımı süresi temel kuraldaki 10 yıllık süreden daha uzun bir süre olarak tespit edilebilir. Önemli olan hukuki güvenlik ilkesinin gereği olan belirliliğin sağlanmasıdır.

Hal böyle iken Kurum, bu düzenlemeyi geçmişe etkili uygulamaya çalışmaktadır. 2020/20 sayılı Genelgede m.93/2/2'deki düzenlemeye yer verildikten sonra bu düzenlemenin zaman bakımından uygulanması açısından, "...alacağın ödeme vadesinin 1/10/2008 tarihinden önce veya sonra sona erdiği üzerinde durulmaksızın, mahkeme kararının kesinleştiği tarihte/rapor tarihinde/...rapor sonuçlarının veya ...bilgi ve belgelerin Kuruma intikal ettiği tarihte geçerli olan kanun hükümleri dikkate alınarak, ilgili kanunlarda öngörülen zamanaşımı süreleri esas alınarak belirlenecektir." düzenlemesine yer verilmiştir. Bu şekilde m. 93/2/2'deki özel zamanaşımı başlangıcına ilişkin düzenlemenin yürürlüğe girdiği tarihten önce muaccel olan prim alacakları hakkında da uygulanacağı kabul edilmiş olmaktadır.

Buna karşılık, Yargıtay, güncel kararlarında isabetli olarak, m. 93/2/2'deki özel başlangıç hallerine ilişkin düzenlemeyi geçmişe etkili olarak uygulamamaktadır. Ancak konu öğretilerde tartışmalı olduğu gibi, Kurumun prim alacağından sonradan haberdar olduğu hallerdeki özel zamanaşımı başlangıç hallerine ilişkin bu düzenlemenin hangi alacaklar hakkında uygulanacağına ilişkin içtihat da zaman içinde değişim göstermiş, içtihat değişikliğinden

²⁶ Güzel/Okur/Caniklioğlu, 358; Caniklioğlu, Nurşen: Sosyal Sigortaların Genel Hükümleri ve Türleri Açısından Yargıtay'ın 2012 Yılı Kararlarının Değerlendirilmesi, Yargıtay'ın İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Kararlarının Değerlendirilmesi 2012, Ankara 2014, 414; Özkaraca, Zamanaşımı, 93-96.

²⁷ Caniklioğlu, Nurşen: 5510 sayılı Kanuna Göre Sosyal Güvenlik Kurumunun Prim Alacaklarında Zamanaşımı, Prof. Dr. Ali Rıza Okur'a Armağan, İstanbul 2014, 841; Özkaraca, Zamanaşımı, 94.

sonra da zaman zaman farklı yönde kararlar verilmiştir²⁸. Bugün için de gerek Hukuk Genel Kurulu'nun²⁹ gerek 10. Hukuk Dairesi'nin³⁰ konuya ilişkin kararlarına karşı oy yazılabilmektedir³¹. İçtihat istikrar kazanmış gibi görünse de, konunun bir içtihadı birleştirme kararı ile nihai bir çözüme kavuşturulması isabetli olacaktır.

Yüksek Mahkeme kararlarında, hukuk devletinde kazanılmış hakların korunması ve hukuk güvenliği ilkeleri, mahkeme kararının/müfettiş raporunun prim borcunun doğumuna değil varlığının tespitine yönelik olması, zamanaşımının hizmet tespiti davası ile kesilmemesi, Kurumca tahakkuk ettirilen prim borçlarının, tespitine karar verilen hizmetin geçtiği tarihte doğmuş olması, prim borcunun tespit kararına konu dönemlere tahakkuk ettirilmesi ve gecikme zammının tespitine karar verilen tarihler itibariyle başlatılması gibi

²⁸ Bu konuda gerek 10. Hukuk Dairesi gerek -kapatılan- 21. Hukuk Dairesi başlangıçta aksi yönde kararlar vermiş, daha sonra içtihat değiştirmişlerdir. İçtihadın gelişim süreci hakkında detaylı bilgi için bkz. Özkaraca, Zamanaşımı, 120 vd.

²⁹ Örnek olarak, Yarg. HGK, 04.04.2018, E. 2015/21-982 K. 2018/679, karararama.yargitay.gov.tr. Hukuk Genel Kurulu'nun oybirliği ile verdiği bir karara göre, "...Kurumun süresi içerisinde ödenmeyen prim ve diğer alacaklarının tahsil zamanaşımı, diğer bir ifade ile zamanaşımının süresi ve başlangıç tarihi; alacağın doğduğu, tahakkuk ettirildiği (muaccel olduğu) tarihte yürürlükte bulunan kurallara göre belirlenecektir (Yargıtay Hukuk Genel Kurulunun 04.04.2018 tarihli ve 2015/21-982 E.-2018/679 K.; 07.06.2017 tarihli ve 2015/10-327 E.-2017/1070 K.; 06.12.2013 tarihli ve 2013/10-433 E.- 2013/1649 K.; 20.09.2006 tarihli ve 2006/21-546 E. -2006/565 K. ile 20.12.2006 tarihli ve 2006/21-806 E.- 2006/814 K.; sayılı kararları).

29. Somut olayda Uzunköprü Asliye Hukuk (İş) Mahkemesi'nin 24.03.2011 tarihli ve 2010/194 E.-2011/67 K. sayılı kararı ile tespitine karar verilen ve 01.10.2008 tarihinden önceki dönemlere ait hizmet sürelerine ilişkin prim alacakları yönünden zamanaşımı süresi ve başlangıcının, primlerin ait oldukları (muaccel oldukları) dönemde yürürlükte bulunan mevzuat hükümleri kapsamında değerlendirilmesi gerekmektedir.

30. Bu kapsamda Mahkemece öncelikle prim borcu, muaccel olduğu tarihler itibariyle ay be ay ayrıştırılmalı, hangi aylara ait olduğu miktarlarıyla saptanmalı, yapılacak tespit uyarınca uygulanması gereken mevzuat belirlenerek, varılacak sonuca göre her aya ait prim borcu için ayrı karar verilmelidir..." (Yarg. HGK, 16.09.2020, E. 2017/21-2463 K. 2020/616, www.kazanci.com).

³⁰ Özel Daire'nin iki karşı oya karşı Başkan ve diğer iki üyenin oyçokluğuyla verdiği kararları için bkz. Yarg. 10. HD, 09.05.2022, E. 2022/3998 K. 2022/6692, www.kazanci.com; Yarg. 10. HD, 03.06.2021, E. 2021/256 K. 2021/12255 ve kararı isabetli bulan incelememiz, Özkaraca, Ercüment: Sosyal Sigorta Primlerinde Zamanaşımına İlişkin 5510 Sayılı Kanun m.93/2'nin Zaman Bakımından Uygulanması, Tekstil İşveren Dergisi, Hukuk Eki 138, Şubat 2022. Tek karşı oyla verilen bir karar için, Yarg. 10. HD, 01.11.2023, E. 2023/10505 K. 2023/10624, www.kazanci.com. Oybirliği ile, Yarg. 10. HD, 18.10.2023, E. 2023/10502 K. 2023/9872, www.kazanci.com.

³¹ Keza Bölge Adliye Mahkemeleri de aksi yönde (örnek olarak, BAM 10. HD, 27.12.2018, E. 2017/2339 K. 2018/2042 ve bu kararın bozulması üzerine direnme, İzmir BAM 10. HD, 18.11.2020, E. 2020/1104 K. 2020/1637) veya karşı oylu kararlar (örnek olarak, İzmir BAM 10. HD, 26.10.2020, E. 2018/1671 K. 2020/1477) verebilmektedir.

gerekçelerle zamanaşımının alacağın muaccel olduğu tarihteki kurallara göre belirlenmesi gerektiğine karar vermektedir.

Yargıtay'ın görüşü kanaatimizce de isabetlidir. Zira aksi görüşün kabulü halinde, ilgili olduğu/doğduğu dönemde geçerli olan kurallara göre çoktan zamanaşımına uğramış alacakların örneğin 1995 yılına ait bir prim borcunun dahi adeta yeniden canlanması söz konusu olabilecektir. Aksi görüş, m.93/2'deki düzenlemenin "olanının açıklanması, malum ilkelerin ilanı niteliğinde" olduğunu, yeni bir düzenleme getirmediği ileri sürülmektedir³². Bize göre ise, m.93/2'de yeni bir düzenleme getirilmiştir ve ancak düzenlemenin yürürlüğe girdiği tarihten sonraki döneme ait prim alacakları hakkında uygulanabilir. Nitekim aksi görüş olanın açıklanmasından söz etse de, 5510 sayılı Kanununun kabulü öncesinde bu yönde herhangi bir görüş ileri sürülmediği gibi yargı kararı da verilmemiştir. Aksi yöndeki görüşlerin ortaya çıkmasında m.93/2/2 hükmünde kullanılan, alacağın mahkeme kararı sonucunda; tespitlerden; soruşturma, inceleme ve denetimlerden yahut bilgi ve belgelerden doğduğu şeklindeki yanlış anlamaya müsait ifadeler etkili olmuştur³³. Kurumun prim alacağı, Kurumun alacağından sonradan haberdar olduğu hallerde de, ait olduğu dönemde doğmuş ve muaccel olmuştur³⁴. Kanun koyucu zamanaşımı süresinin başlangıcı açısından Kurumun alacağından haberdar olduğu tarihi ölçüt olarak almıştır. Bu sonucun kabulü ile sigorta primi borçlarına uygulanacak gecikme cezası ve gecikme zammının alacağın ait olduğu dönemden başlaması da hukuki dayanak bulmaktadır.

Alman Hukukunda da sosyal sigorta prim alacağı mahkeme kararı ile tespit edilse de tespit edilen primlerin mahkeme kararı ile doğmadıkları, ait oldukları dönemde muaccel oldukları kabul edilmektedir³⁵.

³² Bu konuda bkz. Aydın, 581-582; Kabakcı, Mahmut: Sosyal Sigortaların Genel Hükümleri ve Türleri, Yargıtay'ın İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Kararlarının Değerlendirilmesi 2018, 485-488; Beylem, Mahmut: Sigortalılık Tespit Davaları, Adana 2018, 146-147.

³³ Özkaraca, Zamanaşımı, 155. Öğretide Sözer, m.93/2'de alacağın özel zamanaşımı başlangıç hallerinde doğmuş sayıldığını belirtmektedir (Sözer, Ali Nazım: Türk Sosyal Sigortalar Hukuku, 6. Baskı, İstanbul 2023, 234-235).

³⁴ Aynı görüşte, Güzel/Okur/Caniklioğlu, 358-359; Tuncay/Ekmekçi/Gülver, dn. 202, 233; Caniklioğlu, Zamanaşımı, 825 vd.; Akın, Levent: Prim Alacaklarına Uygulanacak Zamanaşımı, Çimento İşv. D., C.28, S.4, Temmuz, 2014, 34 vd.; Kar, Bektaş: Alfabetik Kavramlarla Sosyal Güvenlik Hukuku, Ankara 2024, 1440; Odaman, Serkan: Sigorta Prim Alacaklarında Zamanaşımı, Sicil, Y. 5, S.20, 144; Balcı, Mesut/Yılmaz, Halil: Sosyal Sigorta Prim Alacaklarının Takip ve Tahsili, Ankara 2014, 264-266; Öztürk, Berna: Türk Sosyal Güvenlik Hukukunda Primler, Ankara 2016, 298; Özdemir, Halil: Sosyal Güvenlik Kurumu'nun 6183 Sayılı Yasaya Göre Ödeme Emri ve İptali Davaları, Sicil, S. 31, 103-105; Özkaraca, Zaman Bakımından Uygulanma, 8.

³⁵ Alman Hukuku hakkında bilgi için bkz. Özkaraca, Zamanaşımı, 173 vd. Bu konuda gerekçeleri artırmak mümkün olsa da son olarak bir hususa değinmek istiyoruz. Yukarıda belirttiğimiz gibi, m. 93/2 hükmünün 5754 sayılı Kanunla değiştirilmeden önceki metninde 5 ve 10 yıllık iki süre öngören kademeli, alt sınır içeren bir zamanaşımı

Maddenin son fıkrasında belirtildiği üzere, zamanaşımından sonra yapılan ödemeler kabul edilir. Ancak, 4 üncü maddenin birinci fıkrasının (b) bendine tâbi sigortalıların zamanaşımı nedeniyle prim ödenmeyen süreleri, sigortalılık süresinden sayılmaz ve bu süreye ilişkin sigortalılık hak ve yükümlülükleri düşer. Türk Borçlar Kanunu m.78/2 uyarınca, zamanaşımına uğramış bir borcun ifasından kaynaklanan zenginleşmeler geri istenemez³⁶.

IV. Tazminat ve Rücu Davalarında Zamanaşımı

5510 sayılı Kanunun çeşitli hükümlerinde işverene, sigortalıya, üçüncü kişilere, üçüncü kişileri çalıştıran işverenlere (m.14/4, m.21/1-4, m.23/2, m.39) rücu edileceğine ilişkin düzenlemelere yer verilmiştir.

Yine Kanunun genel sağlık sigortasına ilişkin üçüncü kısmında yer alan m. 76 hükümlerine göre de işverenin, genel sağlık sigortalısının veya üçüncü kişilerin sorumluluğu söz konusu olabilmektedir. Kanuna göre, “İşveren, iş kazasına uğrayan veya meslek hastalığına tutulan genel sağlık sigortalısına sağlık durumunun gerektirdiği sağlık hizmetlerini derhal sağlamakla yükümlüdür. Bu amaçla işveren tarafından yapılan ve belgelere dayanan sağlık hizmeti giderleri ve 65 inci madde hükümlerine göre yapılacak masraflar Kurum tarafından karşılanır.

Birinci fıkrada belirtilen yükümlülüklerin yerine getirilmesindeki ihmalden veya gecikmesinden dolayı, genel sağlık sigortalısının tedavi süresinin uzamasına veya malûl kalmasına veya malûllük derecesinin artmasına sebep olan işveren, Kurumun bu nedenle yaptığı her türlü sağlık hizmeti giderini ödemekle yükümlüdür.

düzenlemesine yer verilmişti. Bu düzenleme biçimi de Kurumun prim alacağıının mahkeme kararı ile doğmadığını doğrulamaktadır.

Gerçekten, 5510 sayılı Kanunun ilk şeklinde, “Devir, temlik ve Kurum alacaklarında zamanaşımı” başlıklı m.93/2/2’de, “...Kurumun prim ve diğer alacakları, hizmet tespiti veya asgari işçilik uygulaması nedeniyle doğmuş ise zamanaşımı süresi; mahkeme kararının kesinleşme tarihinden, ...itibaren beş yıl olarak uygulanır. Ancak, bu durumda zamanaşımı süresi on yıldan az olamaz. Bu alacaklar için gecikme cezası ve gecikme zammı, alacağın ait olduğu ayın veya dönemin sonundan itibaren uygulanır.” hükmüne yer verilmişti. Bu düzenleme 5754 sayılı Kanunla değiştirilerek mevcut halini almıştır.

Bu düzenleme ile kastedilen husus, Kurumun haberdar olmadığı bir prim alacağı, örneğin bir mahkeme kararı ile tespit edilmesine rağmen, şayet mahkeme kararının kesinleşmesinden itibaren hesaplanacak beş yıllık zamanaşımı süresi, bu özel düzenleme olmasaydı uygulanacak olan, prim borcunun ödeme süresinin dolduğu tarihi takip eden takvim yılı başından başlayarak hesaplanacak on yıllık süreden daha kısa ise, on yıllık bu süre uygulanacaktı. İşte belirtilen düzenleme, özel başlangıç tarihleri öngörülerek hesaplanan sürenin normal zamanaşımı süresinden daha uzun bir süre olacağı ihtimali düşünülerek kabul edilmiştir. Bu konuda bkz. Özkaraca, Zaman Bakımından Uygulanma, 8-9.

³⁶ Zamanaşımının kesilme ve durma sebepleri hakkında bkz. Özkaraca, Zamanaşımı, 181 vd.

İlgili kanunları gereğince sağlık raporu alınması gerektiği halde sağlık raporuna dayanmaksızın veya alınan raporlarda söz konusu işte çalışması tıbbî yönden elverişli olmadığı belirtildiği halde genel sağlık sigortalısını çalıştıran işverenlere, bu nedenle Kurumca yapılan sağlık hizmeti giderleri tazmin ettirilir. Sağlık kurulu raporu ile belli bir işte çalışmayacağı belgelenen 4 üncü maddenin birinci fıkrasının (a) bendi kapsamındaki kişiler bu işte çalıştırılmaz. Bu kişileri çalıştıran işverenler, genel sağlık sigortalısının aynı hastalık sebebiyle Kurumca yapılan masraflarını ödemekle yükümlüdür. Tedavinin sona erdiğine ve çalışılabilir durumda olduğuna dair Kurumca yetkilendirilen hekim veya sağlık kurullarından belge almaksızın başka işte çalışan genel sağlık sigortalısının aynı hastalığı sebebiyle yapılan tedavi masrafları ise kendisinden alınır.

İş kazası ile meslek hastalığı, işverenin kastı veya genel sağlık sigortalısının iş sağlığını koruma ve iş güvenliği ile ilgili mevzuat hükümlerine aykırı hareketi sonucu olmuşsa, Kurumca yapılan sağlık hizmeti giderleri işverene tazmin ettirilir. İşverenin sorumluluğunun tespitinde kaçınılmazlık ilkesi dikkate alınır (f.4).

Genel sağlık sigortalısına ve bunların bakmakla yükümlü olduğu kişilere kastı veya suç sayılır bir hareketi veya ilgili kanunlarla verilmiş bir görevi yapmaması ya da ihmali nedeniyle Kurumun sağlık hizmeti sağlamasına veya bu kişilerin tedavi süresinin uzamasına sebep olduğu mahkeme kararıyla tespit edilen üçüncü kişilere, Kurumun yaptığı sağlık hizmeti giderleri tazmin ettirilir” (f.5).

İşte tüm bu tazminat ve rücu davalarının tabi olacağı zamanaşımı süresi de 93. maddede özel olarak düzenlenmiştir. Buna göre, 5510 sayılı Kanuna dayanılarak Kurumca açılacak tazminat ve rücu davaları, on yıllık zamanaşımına tâbidir. Zamanaşımı tarihi; rücu konusu gelir ve aylıklar bakımından Kurum onay tarihinden, masraf ve ödemeler için ise masraf veya ödeme tarihinden itibaren başlar (f.3).

Böylece rücu davasının tabi olacağı zamanaşımı süresine ilişkin olarak 506 sayılı Kanun döneminde açık bir düzenlemenin bulunmaması nedeniyle yaşanan tartışmalar, konunun açıkça düzenlenmesi sonucu önemini kaybetmiştir³⁷. Yine bu düzenlemenin kabulü sonrasında, zararlandırıcı olay başka bir kanunun uygulama alanına girse bile, söz konusu kanunlarda öngörülen zamanaşımı süresi uygulanmayacaktır³⁸.

³⁷ Bu tartışmalar hakkında bilgi için bkz. Güzel/Okur/Caniklioğlu, 449-450; Tuncay/Ekmekçi/Günver, 415.

³⁸ 5510 sayılı Kanunun yürürlüğünden önceki dönemde, zararlandırıcı olay başka bir kanunun uygulama alanına giriyorsa, o kanunda belirtilen zamanaşımı süresinin, örneğin, 2918 sayılı Karayolları Trafik Kanununun 109. maddesinde öngörülen 2-10 yıllık zamanaşımı sürelerinin rücu davalarında da esas alınacağı kabul edilmekteydi. Öğretide belirtildiği gibi, zamanaşımı konusunda sosyal sigorta mevzuatında hüküm varsa o zaman söz konusu hüküm özel hüküm niteliğinde olacağı için öncelikle bu hükmün uygulanması gerekir (Bu konuda bkz. Güzel/Okur/Caniklioğlu, dn. 258, 451; Alp, Nihat Seyhun: Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu Kapsamında Rücu Davaları, Ankara 2018,

ASGP

AKADEMİK SOSYAL GÜVENLİK PLATFORMU

176-177; karşı. Tuncay/Ekmekçi/Günver, 423; Sümer, Haluk Hadi/Kayırgan, Hasan:
Sosyal Güvenlik Hukuku Davaları, Ankara 2023, 584).